КУЛТУРНА ХРОНИКА

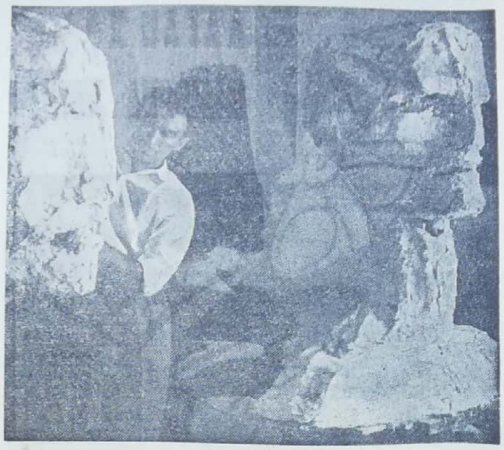

Јован Солдатовић у свом атељеу

Уметник и дело

Време, бронза и сећања

Јован Солдатовић о свом делу — споменику у Шајкашкој

Првих дана јула, у Шајкашкој код жабаљске скеле, у близини Тисе где је почетком 1942. године у неравноправној и херојској борби изгинуо Шајкашки партизански одред, биће откривен споменик народу овог краја, борцима Народне револуције и жртвама окупаторске одмазде и масовног масакра код Црне Ђуприје. Ову монументалну бронзану медаљу за патриотизам, несебичност и храброст шајкашког живља израдио је познати вајар Јован Солдатовић.

Уметника смо ових дана затекли у ужурбаним припремама, ван атељеа. Зато је наш неконцизни рани разговор почео ван уобичајених норми једног официјелног интервјуа. Посетили смо ливницу у Београду где се завршавају последњи радови на цизелирању и заваривању фигура и терене око Црне Ђуприје, где се уграђују бетонски постаменти тешки преко тридесет тона који ће држати деветотонску бронзу — три скулптуре високе по девет метара које глорификују војвођанског човека, високог и управног на том ужасном равном, праисконски дивљем ритском пејсажу, преко кога су тутњале године и невремена, смењивала се царства, вере и заставе, умирало се безброј пута за туђе грбове, а само једном, последњи пут, за свој револуционарни петокраки амблем.

— Желео сам, — објаснио нам је Јован Солдатовић, — да овај амбијент задржи свој аутентични изглед, а ја да га само на уметнички начин оплеменим скулптуром, осмишљеношћу тла, извесном атмосфером која ће сјединити у себи време, бронзу и сећања...

Чудан је овај нови Солдатовићев рад. Нека трошна, трула, прозукла материја везана за топле, сасвим лироке, сасвим читљиве фигуре. И баш у тој двојности, у том апсурду, у тој драматичној бизарности, лежи сав онај потресни и магични уметников симбол. Груби, пресни натурализам материје сугестивно асоцира на штимунг рата и страдања; блага, поетска силуета дочара дирљиву лепоту човека, опеваног, подигнутог на пједестал легенде. Кад путници, у смирај дана, буду пролазили овим крајем, застајаће опчињени призором: три тамне, раздрте фигуре на пастелној позадини неба, а кроз њих шикљају каиши залазећег сунца и риђим преливима потапају рит.

Радови око овог споменика одужили су се у трећу годину. Али замашност подухвата оправдава студиозност и чекање тренутка правог надахнућа.

— Овде сам, коначно, нашао кључ праве ангажованости уметника, — рекао нам је Солдатовић. — У овој нервози припрема. У овом изласку из атељеа. У овој чудној динамици која окупира, држи, узнемирује и вуче... Иначе, објекат ми је омогућио да без икаквих компромиса у једном послу са одређеном наменом, у једној друштвеној поруџбини, изразим своју поруку, изразим део онога што чини моје дефинитивне и континуиране преокупације, мој унутарњи свет.

У комплетном пројекту за уређење тога места предвиђено је да се на теренима око Црне Ђуприје услови не само случајно задржавање пролазника него и бављење људи у рекреативном центру који ће овде бити подигнут у перспективи. Стога, основно је сачувати амбијент. То море булки што се пенуша као крв око споменика. Ту атмосферу. Ту магичну визију монументалности и трајања. Стога, са веома много разлога, очекује се да жабаљска омладина, а можда и омладина читавог овог краја, преузме на себе патронатство споменика код Црне Ђуприје.

М. Антић

JE

Проуч

(Regi

Ових дана као осма свеска „Славистичких прилога" у Минхену је изашла докторска дисертација под насловом **Иво Андрић, Студије о његовој приповедачкој уметности**. Аутор Регина Минде, рођ. Пот положила је докторски испит 21. фебруара ове године код познатог немачког слависте и једног од најбољих познавалаца нашег језика и наше књижевности у Немачкој професор др Алојза Шмауса, који је и сам пре рата на немачки језик превео једну збирку Андрићевих приповедака; кореферент је такође познати немачки слависта професор др Ервин Кошмидер. Др Регина Минде студирала је славистику (као помоћне предмете имала је англистику и американистику) на Универзитету у Минхену, а школску 1957/58 годину провела је у Београду и похађала предавања наших професора Р. Алексића, В. Глигорића, М. Стевановића, Лалића и Димитрија Вученова.

У дисертацији која има близу две стотине страница, Р. Минде се задржава само на педесетак приповедака Иве Андрића које су настале у периоду од 1920 до 1954. године; према томе, она је направила избор који је довољно широк да се може сматрати репрезентативним, и истовремено сувише обиман, а да би се могла упуштати у заиста детаљне анализе.

Одмах у уводу Р. Минде наглашава да је Андрић „нарочито последњих година постао познат далеко изван граница Југославије и 1961. добио Нобелову награду за књижевност" и да „као приповедач спада у најинтересантније појаве савремене књижевности". Осврћући се на секундарну литературу о Андрићу, на нашем и на

КУЛТУРНА ХРОНИКА

Јован Солдатовић у свом атељеу

Уметник и дело

Време, бронза и сећања

Јован Солдатовић о свом делу — споменику у Шајкашкој

Првих дана јула, у Шајкашкој код жабаљске скеле, у близини Тисе где је почетком 1942. године у неравноправној и херојској борби изгинуо Шајкашки партизански одред, биће откривен споменик народу овог краја, борцима Народне револуције и жртвама окупаторске одмазде и масовног масакра код Црне Ћуприје. **Ову монументалну бронзану медаљу за патриотизам, несебичност и храброст шајкашког живља израдио је познати вајар Јован Солдатовић.**

Уметника смо ових дана затекли у ужурбаним припремама, ван атељеа. Зато је наш неконвенцијални разговор почео ван уобичајених норми једног официјелног интервјуа. Посетили смо ливницу у Београду где се завршавају последњи радови на цизелирању и заваривању фигура и терене око Црне Ћуприје, где се уграђују бетонски постаменти тешки преко тридесет тона који ће држати деветотонску бронзу — три скулптуре високе по девет метара које глорификују војвођанског човека, високог и управног на том ужасном равном, праисконски дивљем ритском пејсажу, преко кога су тутњале године и невремена, смењивала се царства, вере и заставе, умирало се безброј пута за туђе грбове, а само једном, последњи пут, за свој револуционарни петокраки амблем.

— Желео сам, — објаснио нам је Јован Солдатовић, — да овај амбијент задржи свој аутентични изглед, а ја да га само на уметнички начин оплеменим скулптуром, осмишљеношћу тла, извесном атмосфером која ће сјединити у себи време, бронзу и сећања...

Чудан је овај нови Солдатовићев рад. Нека трошна, трула, прозукла материја везана за топле, сасвим лироке, сасвим читљиве фигуре. И баш у тој двојности, у том апсурду, у тој драматичној бизарности, лежи сав онај потресни и магични уметников симбол. Груби, пресни натурализам материје сугестивно асоцира на штимунг рата и страдања; блага, поетска силуета дочара дирљиву лепоту човека, опеваног, подигнутог на пједестал легенде. Кад путници, у смирај дана, буду пролазили овим крајем, застајаће опчињени призором: три тамне, раздрте фигуре на пастелној позадини неба, а кроз њих шикљају каиши залазећег сунца и рђавим преливима потапају рит.

Радови око овог споменика одужили су се у трећу годину. Али замашност подухвата оправдава студиозност и чекање тренутка правог надахнућа.

— Овде сам, коначно, нашао кључ праве ангажованости уметника, — рекао нам је Солдатовић. — У овој нервози припрема. У овом изласку из атељеа. У овој чудној динамици која окупира, држи, узнемирује и вуче... Иначе, објекат ми је омогућио да без икаквих компромиса у једном послу са одређеном наменом, у једној друштвеној поруџбини, изразим своју поруку, изразим део онога што чини моје дефинитивне и континуиране преокупације, мој унутрашњи свет.

У комплетном пројекту за уређење тога места предвиђено је да се на теренима око Црне Ћуприје услови не само случајно задржавање пролазника него и бављење људи у рекреативном центру који ће овде бити подигнут у перспективи. Стога, основно је сачувати амбијент. То море булки што се пенуша као крв око споменика. Ту атмосферу. Ту магичну визију монументалности и трајања. Стога, са веома много разлога, очекује се да жабаљска омладина, а можда и омладина читавог овог краја, преузме на себе патронатство споменика код Црне Ћуприје.

М. Антић

РАЗГОВОР СА КЊИЖЕВНИКОМ ЖИВАНОМ МИЛИСАВЦЕМ, СЕКРЕТАРОМ МАТИЦЕ СРПСКЕ У НОВОМ САДУ

Припрема се историја југословенске књижевности

● У три тома биће обухваћени сви историјско-хронолошки догађаји везани за развој наше књижевности ● У припреми прва критички обрађена дела српских писаца

Ако је потребно нагласити да припремање прве целокупне историје југословенске књижевности значи огроман и напоран рад, онда је неопходно истаћи да је Матица српска у Новом Саду иницијатор који је покренуо остварење овог значајног подухвата.

Поводом организовања рада на овом обимном делу, у Загребу је почетком овог месеца одржан састанак представника Матице српске, Матице хрватске и Катедре за књижевност Филозофског факултета у Скопљу.

На овом значајном договору Матицу српску представљали су: Сава Јосић, директор Издавачког предузећа Матице српске, проф. др Бошко Новаковић, проф. Живојин Бошков и Живан Милисавац, секретар Матице српске у Новом Саду. Представници Матице хрватске били су: Јакша Равлић, председник Матице хрватске Јожа Хорват, секретар, Марин Франичевић, књижевник и Јосип Томић, директор Накладног завода Матице хрватске у Загребу. Пошто ће Историја југословенске књижевности бити преведена и на словеначки и македонски језик, састанку у Загребу присуствовали су и представници из Словеније и Македоније: Франце Доброводјц, др Јанез Берник, др Харалампије Поленаковић и Дмитар Митрев.

О првим припремама за рад на стварању прве комплетне „Историје југословенске књижевности" разговарали смо са књижевником Живаном Милисавцем, секретаром Матице српске у Новом Саду.

● На питање каква је концепција Историје југословенске књижевности и у колико делова ће бити издата, Живан Милисавац је одговорио:

— Историја југословенске књижевности која се припрема, представља значајан подухват наших научних радника, да остваре дело за којим се осећа неопходна потреба, јер после Историје југословенске књижевности Јована Скерлића, издате још почетком овог века, није писано ни једно дело ове врсте. Изузев Историје југословенске књижевности Антуна Барца, која је намењена иностранству, неких средњошколских уџбеника непотпуних података и прештампаваних издања Скерлићеве Историје, у нашој земљи није било ни једног адекватног дела, које би свестрано обухватило све оне значајне периоде, важне за изучавање развоја наше књижевности.

Приликом договора о концепцији и обиму овог комплетног књижевног опуса, сагласили смо се да Историја југословенске књижевности буде издата у три тома и да у њој систематски буде рађен преглед свих књижевности Југославије. У својој историјској и хронолошкој повезаности у овом делу биће обухваћен развој свих књижевности наше земље са нарочитим настојањем да се истакну оне значајне споне између појединих националних књижевности.

● Да ли је већ формирана редакција Историје југословенске књижевности и ко ће сарађивати у стварању овог омибног дела?

— Редакција није још коначно формирана, али је одлучено да у њу уђу по два представника свих институција, које су учествовале на састанку у Загребу. Представници Матице српске и Матице хрватске биће: др Бошко Новаковић професор Филозофског факултета у Новом Саду, Велибор Глигорић, потпредседник Српске академије наука и уметности у Београду, др Иво Франгеш, професор Филозофског факултета у Загребу и Марин Франичевић, књижевник. Важно је напоменути да ће Историја југословенске књижевности издати Матица српска и Матица хрватска. Што се тиче сарадника који ће учествовати у писању овог дела, њихов коначан списак сачиниће се накнадно, а почетком јула на посебном редакцијском састанку који ће се одржати у Новом Саду, биће утврђени сви задаци и коначан план рада на остварењу овог опуса.

● Познато је да Матица српска у заједници са Српском академијом наука и уметности припрема и прва критички обрађена дела српских писаца. Када се могу очекивати прва издања ових дела?

— За остварење овог такође значајног подухвата, формирана је заједничка редакција представника Матице српске и Српске академије наука и уметности а утврђени су и основни принципи, односно план едиције. Већ су почеле припреме и рад на издавању критички обрађених дела Вука Караџића, која ће бити обухваћена у 30 књига. Предвиђено је да прве две књиге критички обрађених Вукових дела изађу из штампе 1964 године, односно у години прославе 100-годишњице Вукове смрти. Иначе, издавачи критичких дела српских писаца

Живан Милисавац

биће разне издавачке куће, а дела сваког писца имаће своју посебну редакцију, која ће радити на њиховом остварењу.

М. Малетић

Ревија југословенског балета од 1. до 9. јула

ЉУБЉАНА, 9. јуна (Танјуг) — У оквиру X љубљанског фестивала одржаће се од 1 до 9. јула ове године и друга ревија југословенског балета. Прва оваква ревија одржана је пре две године такође у Љубљани.

На летњој позорници у „Крижанкама" у току девет вечери извешће своје програме балетски ансамбли Љубљанске, Ријечке Сарајевске, Загребачке и Скопске опере. Четврте вечери ревије балета, наступиће и омладинске камерне групе Центра ца естетско васпитање из Љубљане и пионирског казалишта из Загреба.

У оквиру овогодишњег љубљанског фестивала, пре и после ревије југословенског балета, на позорници у „Крижанкама" наступиће и неколико ансамбла народних игара из иностранства.

Мађарски певачи на турнеји по нашој земљи

СУБОТИЦА, 9. јуна (Танјуг) — Јуче су стигли на двонедељну турнеју по Југославији популарни певачи забавних мелодија Радио-Будимпеште Штефи Акош и Ђула Сегеди са забавним оркестром Ђерђа Келеција. Они су наступили са великим успехом у Суботици, одакле су кренули за Бајмок и Сомбор. Током идуће недеље гостоваће и у Београду, а затим у неким градовима Македоније.

ЈЕДНА НЕМАЧКА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА О ИВУ АНДРИЋУ

Проучавање поетских елемената

(Regina Minde, Ivo Andrič. Studien über seine Erzählkunst, München, 1962.)

Ових дана као осма свеска „Славистичких прилога" у Минхену је изашла докторска дисертација под насловом **Иво Андрић, Студије о његовој приповедачкој уметности**. Аутор Регина Минде, рођ. Пот положила је докторски испит 21. фебруара ове године код познатог немачког слависте и једног од најбољих познавалаца нашег језика и наше књижевности у Немачкој професор др Алојза Шмауса, који је и сам пре рата на немачки језик превео једну збирку Андрићевих приповедака; кореферент је такође познати немачки слависта професор др Ервин Кошмидер. Др Регина Минде студирала је славистику (као помоћне предмете имала је англистику и американистику) на Универзитету у Минхену, а школску 1957/58 годину провела је у Београду и похађала предавања наших професора Р. Алексића, В. Глигорића, М. Стевановића, Лалића и Димитрија Вученова.

У дисертацији која има близу две стотине страница, Р. Минде се задржава само на педесетак приповедака Иве Андрића које су настале у периоду од 1920 до 1954. године: према томе, она је направила избор који је довољно широк да се може сматрати репрезентативним, и истовремено сувише обиман, а да би се могла упуштати у заиста детаљне анализе.

Одмах у уводу Р. Минде наглашава да је Андрић „нарочито последњих година постао познат далеко изван граница Југославије и 1961. добио Нобелову награду за књижевност" и да „као приповедач спада у најинтересантније појаве савремене књижевности". Осврћући се на секундарну литературу о Андрићу, на нашем и немачком језику, Р. Минде констатује да је о нашем нобеловцу писано заиста много, али да се чак и у најобимнијим студијама ради углавном о разматрањима опште природе о проблемима садржаја, психолошким питањима и нарочито, о пишчевом ставу према свету. Од радова о Андрићу који се приближују проблемима које и она обрађује, Р. Минде цитира есеј Петра Џадића (Београд, 1957), Неколико стилских одлика прозе Иве Андрића од Драгише Живковића (Годишњак Филозовског факултета у Новом Саду, I, 1956.) и нештампану докторску дисертацију Аустријанке Розе Мајер о Андрићевом песничком делу (Грац, 1951.).

У својим занимљивим излагањима Р. Минде се служи модерним немачким и европским методама науке о књижевности и књижевне интерпретације да би се „аналитичким путем приближила песниковом поимању света, полазећи од претпоставке да свако уметничко дело представља целину која се равна по сопственом закону". Вршећи сопствене анализе аутор и дискутује са постојећом литературом.

Прво поглавље (стр. 15 — 35) третира структуру Андрићевих приповедака које аутор дели у три велике групе: (1) оне у којима приповедање тече у трећем лицу (2) у првом лицу које су код Андрића упадљиво ретке и (3) уоквирене приповетке у разним нијансама. На приближно исто толиком простору објашњени су у другом поглављу простор — историја — друштво (36 56) при чему се не мисли на слику конкретно историјско-географски одређене стварности, него на елементе који указују на стварност коју је могуће дефинисати да би се могла конституисати сопствена законитост фиктивне стварности, у приповеткама. Па ипак, аутор подвлачи да се Андрићеве приповетке одигравају у Босни или изван ње; ако је у питању однос према историјској стварности, онда су извесне приповетке чврсто везане за одређени тренутак прошлости, а неке не садрже никакав податак о времену; из друштва које Андрић приказује Р. Минде издваја турски владајући слој, духовнике (католичке православне и мухамеданске) и становнике малих градова. Треће поглавље, о Андрићевом сликању времена (57 — 83), доноси неколико интересантних запажања; после анализе писац закључује да Андрић готово у свим приповеткама настоји да заустави строгу законитост времена које „не представља у континуираном кретању напред", него мешањем разних временских периода „кретање ограничава на минимум". Тако, наглашавање статичнога Миндеова сматра „једном од најбитнијих одлика Андрићеве прозе", а да Андрића више занима контекст о стању, него акција. Временски односи су уопште дати тако „да човек никад није обухваћен у једној чврстој тачци". Обимније и теоретски занимљиво је четврто поглавље о формама и функцијама дијалога и монолога у Андрићевим приповеткама (84 — 142). Р. Минде овде улази у детаљније анализе и констатује поред осталог да у Андрићевим приповеткама дијалог игра најважнију улогу тамо где стоји наместо неке радње, али да у више од половине његових приповедака уопште нема дијалога, и монологи су код Андрића релативно ограничени, а гласни монологи су сасвим ретки; на крају поглавља аутор се укратко осврће и на тзв. „доживљени говор" о коме говори и професор Драгиша Живковић у својој Теорији књижевности (Сарајево, 1958). Исто тако је занимљиво и приближно толико простора као и претходно заузима пето, последње, поглавље књиге у коме се говори о Андрићевом приказивању личности (143 — 196). Полазећи од једног цитата узетог из Разговора с Гојом Миндеова најпре излаже перспективну структуру приповетке, па затим третира могуће начине приказивања личности уопште и посебно Андрићеву технику у разним његовим приповеткама. Аутор се даље задржава на проблемима идентитета и најзад, на питање приказивања љубави и мржње. На завршетку се налази још кратак осврт на приказ људске усамљености као централне теме Андрићевих приповедака.

Овде се, додуше, не можемо задржавати на појединостима поставки Регине Минде. Треба рећи да њена књига представља ваљан прилог проучавања поетских елемената у Андрићевим приповеткама. Третирајући извесне проблеме из новог угла и извлачећи одговарајуће закључке ова прва немачка штампана дисертација о Андрићу, приповедачу указује на неке нове аспекте, а методима примењеним у анализама аутор наговештава могућности да се дође до нових резултата у проучавању приповедачке уметности данас најзначајнијег писца наше књижевности.

Др Страхиња К. Костић